

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่มนุษย์จำเป็นต้องบริโภคเพื่อการดำรงชีวิต ในการรับประทานอาหารสิ่งที่มนุษย์คาดหวังว่าจะได้รับนอกจากสารอาหารที่ให้คุณประโยชน์ต่อร่างกาย มนุษย์ยังต้องการรับรู้ถึงรสชาติ ความเอร็ดอร่อย กลิ่นหอมที่ชวนให้รับประทานจากอาหารที่บริโภคอีกด้วย สังเกตได้จากตำราอาหารต่างๆ ที่ระบุส่วนผสม เครื่องปรุงนานาชนิด ซึ่งล้วนแต่ทำให้อาหารมีความหลากหลาย แตกต่างกันไป

เครื่องเทศ (Spices) เป็นส่วนผสมหนึ่งในอาหารที่เพิ่มรสชาติ ปรุงแต่งรสกลั่นให้อาหารน่ารับประทานยิ่งขึ้น เช่น เครื่องเทศที่มีกลิ่นและรสจัดมักใช้ปรุงกับอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ต่างๆ เพื่อกลบกลิ่นคาว ปรุงกับอาหารจำพวกพืชเพื่อให้มีกลิ่นและรสชาติน่ารับประทานยิ่งขึ้น บางชนิดออกฤทธิ์กระตุ้นน้ำย่อยกระเพาะอาหารทำให้เจริญอาหาร บางชนิดช่วยในการถนอมอาหาร นอกจากนี้ยังใช้เครื่องเทศในการทำยาโรค ใช้ในอุตสาหกรรมทำเครื่องหอม สบู่ เครื่องสำอาง แต่งกลิ่นเหล้า ยาสีฟัน ใช้อบเสื้อผ้าเป็นสีย้อมผ้าและแพร ใช้เป็นสีสำหรับงานช่างศิลปะ¹

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญในเรื่อง การนำสมุนไพรและเครื่องเทศต่างๆ มาปรุงอาหาร เพราะอาหารไทยส่วนใหญ่ เช่น แกงเผ็ดต้มโคล้ง ต้มยำ น้ำพริกต่างๆ จะมีรสหอมอร่อย รสจัดและจะเป็นอาหารที่อร่อยเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ช่วยรักษาร่างกายได้อีกด้วย ดังนั้นการนำสมุนไพรและเครื่องเทศ มาประกอบอาหารปรุงรสต่างๆ ก็เป็นศิลป์ วัฒนธรรม อย่างหนึ่ง เครื่องเทศแต่ละอย่างจะมีกลิ่นและรสเป็นสัญลักษณ์ประจำตัว แม้แต่เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกัน แต่ละส่วนของมันจะมีกลิ่นและรสเข้มข้น คุณเฉียวหรืออ่อนละมุนต่างกัน สมุนไพรและเครื่องเทศจะมีสารสำคัญหลายอย่างในตัว เช่น น้ำมันความขมและความฝาด นอกเหนือจากกลิ่นหอมชวนกิน การใช้เครื่องเทศและสมุนไพรเป็นส่วนผสมหรือเครื่องปรุงอาหารมีมาแต่โบราณ เริ่มแรกกินในรูปของเครื่องเทศและสมุนไพร โดยไม่มีการตำหรือคลุกเคล้ากับอาหาร ต่อมาจึงมีการพัฒนาขึ้นโดยใช้ผสมหรือปั่นลงในอาหาร โดยตำผสมเข้ากับอาหาร คลุกอาหาร ฯลฯ เครื่องเทศใช้ได้กับอาหารทุก

¹ เพอร์วีย์ เหมื่อนวงษ์ญาติ. "เครื่องเทศ". *ฉลาดบริโภค*. 20, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2538) : 42.

ชนิด ไม่เฉพาะแต่อาหารคาว แม้แต่เครื่องดื่ม ขนมหวาน บางอย่างก็ขาดเครื่องเทศและสมุนไพรไม่ได้ รวมทั้งการถนอมอาหาร เช่น การดองผัก เนื้อสัตว์ หรือการทำอาหารถนอมประเภทผัก เนื้อสัตว์ น้ำผลไม้ ก็ต้องใช้เครื่องเทศ²

จากการสำรวจเบื้องต้นของกลุ่มสมุนไพรและเครื่องเทศ กองส่งเสริมพืชสวน กรมส่งเสริมการเกษตร พบว่าสภาพการปลูกเครื่องเทศในประเทศไทย³ ส่วนใหญ่แล้วมีการปลูกเครื่องเทศเป็นการค้าบางชนิดเท่านั้น เช่น พริกไทย พริก จันทน์เทศ เครื่องเทศบางชนิดมีศักยภาพในการผลิตและการตลาดดีแต่ยังไม่มีการปลูกเป็นการค้า เช่น วานิลลา อบเชย เป็นต้น แต่เครื่องเทศบางชนิดมีศักยภาพทางการตลาด แต่ขาดเทคโนโลยีการผลิตที่มี เช่น ออริกานา ไทมส์ โรสแมรี่ เป็นต้น ดังนั้นในการปลูกเป็นการค้า ควรมุ่งเน้นศักยภาพด้านการผลิตและการตลาดเป็นรายชนิดมากกว่า เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ศักยภาพในการผลิต โดยเฉพาะเรื่องตลาด ซึ่งตลาดสมุนไพรและเครื่องเทศค่อนข้างจะมีเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดภาวะปลูกแล้วขายไม่ได้

สภาพการตลาดเครื่องเทศ⁴ โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับ 2 ปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้ด้วยกันคือ

1. ทำเลที่ตั้งของตลาดเครื่องเทศจะแยกตามชนิดของเครื่องเทศ เช่น พริกไทย มีที่ตั้งตลาดที่ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พริกแห้งมีที่ตั้งของตลาดอยู่ที่ทรงวาด กรุงเทพมหานคร และตลาดสี่มุมเมือง รังสิต เหล่านี้เป็นต้น

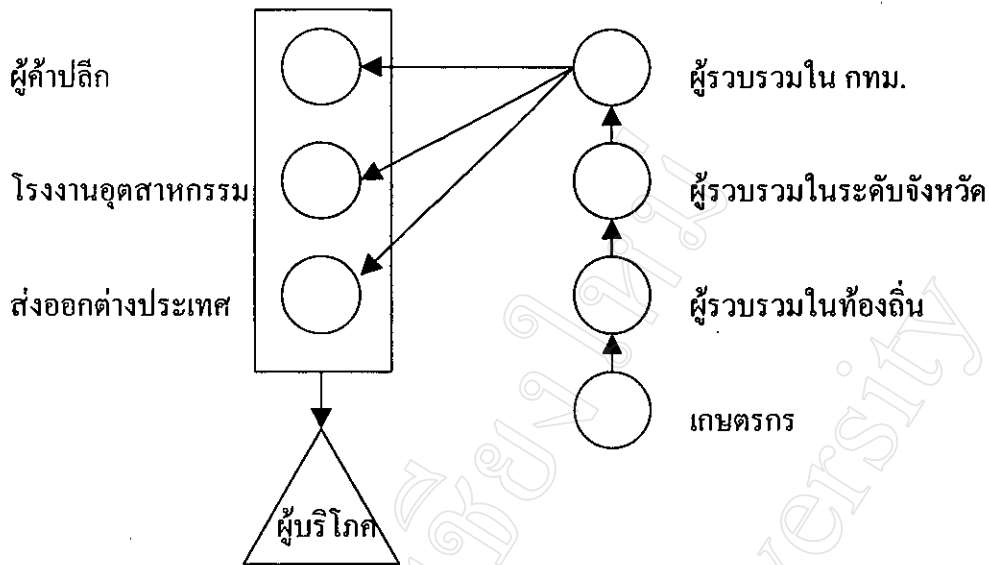
2. คนกลาง คนกลางที่ประกอบธุรกิจเครื่องเทศ จะมีลักษณะเช่นสินค้าเกษตรอื่นๆ คือ มีคนกลางระดับท้องถิ่น ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตและส่งให้ผู้รวบรวมระดับจังหวัด ซึ่งผู้รวบรวมระดับจังหวัดจะทำหน้าที่รวบรวมสินค้าจากจังหวัดเดียวหรือหลายๆ จังหวัดก็ได้ แล้วจึงจัดส่งให้คนกลางในกรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลผลิตไปส่งให้ภาคอุตสาหกรรมหรือจำหน่ายลักษณะปลีกต่อไป ดังภาพ 1

การส่งออกและนำเข้าเครื่องเทศของประเทศไทยมีปริมาณและมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกปี โดยมีมูลค่าการส่งออกนับจาก พ.ศ. 2537-2540 เป็นมูลค่า 240-540 ล้านบาท/ปี เป็นเครื่องเทศจำพวก พริกไทยดำหรือขาว พริกแห้ง/ป่น เว่า อบเชย ขมิ้น ฯลฯ และมูลค่าการนำเข้าเครื่องเทศจำพวก พริกแห้ง/ป่น เมล็ดยี่ห่วย โป๊ยกั๊ก ผักชี อบเชย พริกไทย ฯลฯ ใน พ.ศ. 2537-2540 เป็นมูลค่า 90-170

² "เครื่องเทศและสมุนไพร". กรมประชาสัมพันธ์. 41, 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2541) : 45-46.

³ ชاکริศ จุลทะเสวี. "บางเรื่องที่น่ารู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรและเครื่องเทศไทย". วารสารไทย. 19, 71 (กรกฎาคม-กันยายน 2542) : 74-80.

⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 80-81.

ภาพ 1 แสดงช่องทางการจำหน่ายสินค้าเครื่องเทศในประเทศไทย

ล้านบาท/ปี⁵ จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าสินค้าเครื่องเทศมีบทบาทและสร้างรายได้อย่างมากให้กับประเทศและมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตค่อนข้างสูง ปัจจุบันพบว่าการแข่งขันทางด้านผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าในตราสินค้าและการบรรจุหีบห่อเพื่อเสริมสร้างความได้เปรียบทางการค้า ดังเห็นได้จากการมีสินค้าหลากหลายยี่ห้อเช่น ตรามือ ตราขอบทอง ตราฉัตร ตราพีบี ฯลฯ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศ และผลิตภัณฑ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเช่น ตราปืนไขว้ ตรากริฟฟิท์ ตราเคอร์รี่ ตรายูพี ตราแม็คคอร์มิก ฯลฯ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ได้มีการจัดจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ตและตามร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ยังมีผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำการค้าสินค้าเครื่องเทศ โดยการเปิดแผงวางขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ในจังหวัดเชียงใหม่ มีร้านค้าเครื่องเทศและสมุนไพร โดยเฉพาะที่จำหน่ายสินค้าเครื่องเทศและสมุนไพรตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป โดยทำการค้าทั้งในลักษณะของการค้าปลีกและค้าส่ง ซึ่งจะมีการรับซื้อวัตถุดิบทั้งจากเกษตรกรในท้องถิ่นและต่างจังหวัด จากพ่อค้าส่งในกรุงเทพฯ และนำเข้าจากต่างประเทศมาจำหน่าย และยังมีพ่อค้ารายย่อยที่ซื้อวัตถุดิบต่อจากร้านจำหน่ายเครื่องเทศ โดยเฉพาะโดยนำไปแยกบรรจุใส่ถุงแล้วเขียนเป็นแผงส่งขายตามร้านค้าปลีกทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ตามร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ และร้านค้าปลีกทั่ว ๆ ไป ก็ยังรับสินค้าเครื่องเทศที่ผลิตในประเทศและเครื่องเทศนำเข้าตามที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้นนั้นมาจำหน่ายภายในร้านเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ลูกค้าและทำให้ร้านค้ามีสภาพพร้อมต่อการแข่งขัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าช่องทางการจำหน่ายสินค้า

⁵ "สมุนไพร ยุทธศาสตร์เพื่อการกู้ชาติ (ตอนจบ)". *เกษตรการเกษตร*. 22, 12 (ธันวาคม 2541): 176-177.

เครื่องเทศนั้นมีหลากหลาย จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ผลิตและจัดจำหน่ายจะต้องหาความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงการตัดสินใจของผู้ซื้อในการซื้อเครื่องเทศทั้งประเภทที่วางขายตามชั้นในซูเปอร์มาร์เก็ตและแบ่งขายตามตลาดสดในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการผลิตหรือจัดจำหน่ายเครื่องเทศ สามารถผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงการตัดสินใจของผู้ซื้อในการซื้อเครื่องเทศ อันได้แก่ การเลือกผลิตภัณฑ์ การเลือกตราสินค้า การเลือกสถานที่หรือผู้ขาย การเลือกเวลาในการซื้อ และการเลือกปริมาณในการซื้อ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงการตัดสินใจซื้อของผู้ซื้อในการซื้อเครื่องเทศ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้ผลิตหรือจำหน่ายเครื่องเทศ และผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปใช้วางแผนการตลาดต่อไป